

FRANSIZ DİPLOMATİK BELGELERİNDE TÜRKİYE-SURİYE SINIR SORUNU (1918 -1940)

MÜZEHHER YAMAÇ*

Giriş

Ortadoğu'nun paylaşılması sırasında İngiltere, Musul, Erbil ve Dohuk gibi yerleşim yerlerini Fransa'ya vermiş, kendisi de Kerkük ve Süleymaniye'yi almıştır.¹ Böylece Osmanlı Devleti'nin Anadolu, Güney-Güneydoğu Anadolu ve Suriye'deki toprakları Fransa'ya ve güneyinde kalan Irak bölgesi ise İngiltere'ye kalmıştı. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu uzmanı Sir Mark Sykes ile Fransa'nın zamanın Beyrut Büyükelçisi Georges Picot tarafından imzalanan bu paylaşımın antlaşması (16 Mayıs 1916), Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı en önemli antlaşma olmuştu² Sykes-Picot Antlaşması ile Mersin'in doğusundan başlayarak; Kilikya, dan Sivas'a kadar İç Anadolu'nun orta bölgesi, Güneydoğu Anadolu'da Elazığ, Diyarbakır, Mardin, İskenderun-Antakya hizasından güneye Lübnan'ı da içine alan kısım, Fransa'ya bırakılacaktı. Fransa bu Anlaşma gereğince, Suriye-Lübnan'a sahip olmaya kararlı idi. Bu kararı Milletler Cemiyeti Yasası'nın 22. maddesiyle öngörülen; 28 Haziran 1919'da kurulan manda sistemi içinde ve 30 Ekim 1918'de, İtilaf Devletleri imzalanan Mondros Mütarekesi ertesinde uygulamaya koyabileceklerdi. Osmanlı Devleti açısından çok ağır koşulları içeren mütarekenin, “müttefikler kendi güvenliklerini tehdit edecek herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkı bulunmasını içeren 7. maddesi uyarınca İngiliz ve Fransız kuvvetleri, İskenderun ve Antakya bölgesini işgal edeceklerdi.³ Ancak Mustafa Kemal

* Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Tekirdağ/TÜRKİYE, myamac@nku.edu.tr

¹ Saad Eskander, “Britain's Policy in Southern Kurdistan: The Formation and the Termination of the first Kurdish Government; 1918-1919” *British Journal of Middle Eastern Studies* 27 (2).

² David Fromkin, *Britain, France and the Diplomatic Agreements in The Creation of Iraq, 1914-1921*, ed. R.S. Simon, E.H. Tejirian, New York NY: Columbia University Press, 2004, s. 143.

³ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, 3. b.s, s. 10.

Ankara’da 27 Aralık 1919 günü yaptığı konuşmada Misak-ı Milli’yi değerlendirirken; “Toroslar ile Antakya arasında Türklerin meskun bulunduğu ve bu bölgenin bin yıldan beri Türk kamı ile yoğrulduğunu, bu bölgedeki hududun İskenderun Körfezinin güneyinden başlayıp Antakya ile Halep ve Katma arasındaki bir noktadan geçerek, Cerablus Köprüsü’nün güneyinde Fırat’a vardığını söyleyecektir.”⁴ Suriye’nin Fransız mandası altına konulacağı, 25 Nisan 1920 San Remo Antlaşması ile kararlaştırılmıştı. Bu sırada Anadolu’da Milli Mücadele hareketi devam ettiği için, Suriye’nin Kuzey sınırları henüz kesin olarak tespit edilmemişti.⁵ 13 Haziran 1921’de Fransız Başbakanı Briand tarafından Ankara’ya gönderilen Franklin Bouillon, Mustafa Kemal Paşa, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ve Fevzi Paşa’nın da katıldığı görüşmelerde; 10 Mart 1921’de Londra’da yapılan Bekir Sami Bey Anlaşması’nın temel alınmasını önerirken, Mustafa Kemal Misak-ı Milli üzerinde ısrar ediyordu. Bekir Sami – Briand Anlaşması’nda sınır, Nusaybin’den sonra Azek kuzeyinde Dicle’nin dirseğine ulaşıyor, buradan da Dicle’yi takip ederek Cezire-i İbni Ömer (Cizre)’a varıyordu. Londra’da yapılan “Fransa ile Türkiye arasında Türkiye - Suriye Sınırları Hakkında Siyasal, Ekonomik, Anlaşma” başlığını taşıyan bu anlaşma her iki ülkenin de meclislerince onaylanmamıştı. Görüşmeler sonunda Bouillon, Londra’da yapılan anlaşmanın nüfuz bölgelerine ilişkin maddesinin Ankara tarafından kesinlikle kabul edilmeyeceğini ve Mustafa Kemal’in yarı resmi olarak bir taslak önerdiğini, Paris’e bildiriyordu. Yeni sınır Payas’tan hareket ederek Çobanbey ile Nusaybin arasında 20 km. genişliğindeki Bağdat demiryolu imtiyaz bölgesinin güneyinden geçecek, Nusaybin’den sonra ise Musul Vilayeti sınırlarına kadar uzanacaktır.”⁶

1. 21 Ekim 1921 Ankara Anlaşması’nda Türk-Suriye Sınırı

Milli Mücadele yıllarında Türkiye-Suriye sınırının tespiti ancak Ankara Anlaşması ile 1921 yılında gerçekleşmişti.⁷ Türkiye’yi Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal

⁴ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk* C. 3. Vesika 220, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1981, s. 1186.

⁵ Mehmet Gönübol, Cem Sar, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993, 8.b.s., s. 127.

⁶ Biçe Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Fransız Arşiv Belgeleri Açısından (1919-1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, 1. 1b.s., s. 144, MAE, Série E Levant Turquie, Vol.172, s. 164.

⁷ İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt, (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, 3.b.s., s. 48 (Ankara Anlaşması ile Türkiye ile Suriye arasındaki sınır belirlenmiş ve daha sonraki ilişkiler için bazı ilkeler konulmuş, ancak müttefiklerle çözülmesi gereken sorunlar Lozan Antlaşması’na kalmıştır. Bu nedenle bu bağta “Antlaşma” (Traité) değil de, “Anlaşma” (Accord) denilmesi onun “ön” niteliğini yansıtmaktadır).

Bey'in ve Fransa'ya eski Bakanlar'dan Henri Franklin – Bouillon'un yetkili temsilci olarak atandığı anlaşmanın 3.maddesine göre; imzalanmasından sonra en çok iki ay içinde, Fransız Kuvvetleri sekizinci maddede belirlenen çizginin güneyine, Türk kuvvetleri ise bu çizginin kuzeyine çekileceklerdir. 8. maddede; sınır çizgisi, İskenderun Körfezi, Payas mevkiinin hemen güneyinde olmak üzere seçilecek bir noktadan başlayacak ve yaklaşık olarak Meydan-ı Ekbez'e doğru gidecektir; sınır çizgisi oradan Marsuva mevkiini Suriye'ye ve Karnaba mevki ile Kilis kentini Türkiye'ye bırakmak üzere, güney-doğuya doğru kayacaktır. Oradan Nusaybin ile Cezire-i İbni Ömer arasındaki eski yolu izleyerek, Dicle'ye varacaktır ve Çobanbey İstasyonunda, demiryoluyla birleşecektir. Daha sonra Bağdat Demiryolunu izleyecek ve Demiryolunun platformu Nusaybin'e dek Türk toprakları üzerinde kalacaktır. Nusaybin ile Cezire-i İbni Ömer mevkiileri ve yol Türkiye'de kalacaktır. Fransız diplomatik kaynaklarında bulunan raporda;“Fransız hükümeti, ciddi kaynaklara dayanarak, bu yolun Servan ve Alakamish sınırındaki dağa en yakın geçen Kuzey yolu olduğunu varsayıyordu. Türk hükümeti ise, Aznaour'dan, Deiroun Agha, ve Gerikara'dan geçen daha güneyde bir sınır talep ediyordu. Ekim 1922'de talep ettikleri sınırı işgal etmişler, Mayıs 1923'de daha önce Suriye topraklarında bulunan Moustapha Ouia ve güneyinde yer alan Karab Rachid'de bir merkez kurmuşlardı. Karşılıklı itirazlar nedeniyle ortak bir çözüme varılamayacağı aşikârdı.” şeklinde ifade edilmektedir.⁸ Anlaşmanın imzasından sonra bir ay içinde, söz konusu sınır çizgisini çizmek üzere tarafların temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Sınır sorununun diğer bir kısmı ileride Hatay adını alacak olan İskenderun Bölgesi ile ilgili olandır. Anlaşmanın 7. maddesine göre, İskenderun bölgesi için özel bir yönetim rejimi oluşturulacaktır. Bu bölgenin Türk soyundan gelen halkı, kültürlerini geliştirmek için her türlü kolaylıktan yararlanacaktır. Türk dili orada resmi bir niteliğe sahip olacaktır.⁹

Sonunda 20 Ekim 1921 Türk-Fransız Anlaşması ile, Türkiye-Suriye sınırı tespit edilerek, İskenderun bölgesi için özel rejim kabul edilmiş ve daha sonra bu hükümler teyit edilmiştir. Ankara sınır konusunda taviz vermek istememiş, ancak o günkü koşullar gereğince 11 Mart 1921 tarihli Anlaşma ufak tefek değişiklikler dışında kabul edilmişti. Sınır konusunun dışında Kuveik suyu sorunu Fransa'nın istediği şekilde, Kuveik suyunun iki taraf arasında adil bir biçimde bölüşülmesi ve Halep şehrinin Türk toprakları üzerindeki Fırat'tan “ancak kendi yapacağı har-

⁸ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.468, s. 4-11.

⁹ İsmail Soysal, *a.g.e.*, s. 50.

camalarla” faydalanması şeklinde bir maddenin anlaşma metnine koyulmasıyla, anlaşma çözümleniyordu.¹⁰

2. Lozan Konferansında Türkiye - Suriye Sınırı

Lozan Konferansı’nın toplandığı sırada Suriye sınırı ve Hatay konuları, Ankara Anlaşması’ndaki noktalardadır. 21 Kasım’da başlayan görüşmelerde, Türkiye’nin güney sınırları ele alındı. Fransız Heyeti, Türk tarafının Türkiye-Suriye sınırını saptayan Ankara Anlaşması’nın içeriğinin Lozan Antlaşması’nda teyit edilmesi önerisine, Ankara Anlaşması’nın “yerel nitelik” taşıdığını öne sürerek karşı çıkmıştı.¹¹ Lozan görüşmeleri öncesi İsmet Paşa’ya Suriye hududu ile ilgili verilen talimata göre sınır; Re’isi İbni Hani’den başlayarak Harim, Müslimiye, Meskene, Fırat Yolu, Derizor, Çöl ve nihayet Musul vilayeti sınırına ulaşacaktır.¹² Konferansın ikinci dönem görüşmeleri, 23 Nisan 1923 tarihinde başlamıştır. Sıra Suriye sınırının görüşülmesine gelince, İsmet Paşa bu sınırın 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşması’nda belirlendiğini belirtmiş ve anlaşma metnine bu doğrultuda bir cümle eklenmesini talep etmiştir. Ancak Fransızlar buna karşı çıkmıştır. İsmet Paşa, Fransa’nın daha önce defalarca talep ettiği bu hususun barış anlaşması metnine girmesine izin vermemesine bir anlam verememiş ve şaşırmıştır. Fransızlar ise, iki devlet arasında daha önce imzalanmış olan bir anlaşmanın diğer devletleri ilgilendirmeyeceğini öne sürerek, sınır ile ilgili birkaç cümlenin metne girmesini istemişlerdir. Oysa Türkiye, Ankara Anlaşması’nın bir bütün olarak barış anlaşması metnine girmesinden yanaydı. Sonradan Fransız Delegeşi Maurice Bompard, Türkiye-Suriye sınırının, Ankara Anlaşması ile çizildiği hususunun Lozan tutanaklarında yer almasını istemiştir. Sonunda Suriye sınırı ile ilgili hususlar anlaşma metnine dahil edilmiş, Ankara Anlaşması’nın diğer maddeleri metin dışında bırakılmıştır.¹³ Suriye sınırı, “20 Ekim 1921 tarihinde yapılan Fransa-Türkiye Anlaşmasının 8. maddesinde tanımlanmış olan sınır” olarak yer alacaktır. Türkiye - Suriye sınırının ayrıntıları ile çizilmesi; 1923 Lozan Antlaşması’nın 3. maddesiyle doğrulanarak Hatay’ın Türk topraklarında kalacak özel bir yönetime kavuşturul-

¹⁰ Yavuz, *a.g.e.*, s. 144.

¹¹ Ömer Kürkçüoğlu, Çağrı Erhan, “Türkiye – Suriye Sınırı”, Yaşayan Lozan, ed. Çağrı Erhan, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 2003, 1.b.s., s. 132.

¹² Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler*, Takım I, C.I, Kitap 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, 2 b.s., s. 343.

¹³ İsmet İnönü, *Hatıralar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2014, 4.b.s., s. 117.

ması için, Ankara Antlaşması'nda yer alan ifade muhafaza edilecektir.¹⁴ Anlaşmaya göre, İskenderun Sancağı otonom olarak Fransız mandasına bırakılmış ancak anlaşmaya Sancak'taki Türk unsurunun çıkarlarını koruyacak ve bölgeye özerklik verilmesi için gerekli zemini hazırlayacak hükümler de konulmuştur.

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin başlıca meseleleri arasında, Türkiye-Suriye sınırının tespiti ve devamında gelişen, Hatay sorunu bulunmaktadır. Türk-Fransız ilişkilerinin normalleşmesini engelleyen, Türkiye-Suriye sınırının çizilmesi konusunda beliren anlaşmazlıklar, Türk Fransız ilişkilerini gerginleştirdi. Bu dönemde Türkiye'nin temel ilgi ve kaygısı, Lozan'ın Fransa tarafından onaylanarak resmen yürürlüğe konulması ve büyükelçilik düzeyinde temsilin başlaması üzerine yoğunlaşmıştı. Fransa'nın temel kaygısı ise, kapitülasyonların kaldırıldığı bir ortamda, eski imtiyaz ve çıkarlarını korumanın yanı sıra, Türkiye-Suriye sınırının kesin olarak çizilmesiydi. Fransız yetkilileri, Ankara'nın, İngiltere ile arasındaki Musul sorunu çözülmeden sınırı kesinleştirmek istemediği görüşündeydi.

3. Fransız Manda Dönemi ve Sınır Komisyonu Kurulması

25 Nisan 1920 Milletler Cemiyeti yasasının 22. maddesi ile öngörülen, 28 Nisan 1919'da kurulmuş olan "mandat" sistemine dayanarak Suriye ve onun bir parçası sayılan Lübnan, "A" türü manda olarak Fransa'ya verilmiş, ardından Sevr Antlaşması'nın 94. maddesinde "sınırı Ceyhan'a kadar uzayacak olan Suriye'nin bir mandater devletin rey ve yardımını, kendi başına ayakta duruncaya kadar alacağı" ifadesi yer almıştı. Bu şekilde 1923 Eylülünde Milletler Cemiyeti Meclisi Suriye üzerindeki Fransız yönetimini kabul edince, Sancak da Fransız manda yönetimi altına girmişti. Manda yöneticisi Fransa, 1920 Eylül'ünde Suriye'yi önce, Suriye ve Lübnan diye ikiye bölmüş; Suriye ülkesinde de Şam, Halep, Dürzi, Alevi kesimleri olmak üzere dört ayrı yönetim bölgesi kurmuştu. Bunların ilk ikisine Suriyeli, diğerlerine Fransız valiler atanmıştı. Özel statüye sahip Sancak 1925 yılına dek Halep valiliğine bağlı iken, o yıl doğrudan Suriye Hükümetine bağlanmıştır. Hepsinin üstünde Suriye ve Lübnan yöneticisi Fransız bir yüksek komiser bulunuyordu.¹⁵ Fransa bir taraftan işgal güçlerine karşı direnen Türk ulusal güçlerinin

¹⁴ Onur Öymen, *Silahsız Savay, Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, 6.b.s., s. 362.

¹⁵ Ömer Osman Umar, *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2004, 2. b.s., s. 455 – 459. (5 Aralık 1924 tarih ve 2980 sayılı karar ile Halep ve Şam Devletleri 1 Ocak 1925'ten itibaren Suriye Devleti adını alan tek bir devlettir. Fransızların

karşı koyması, diğer taraftan müttefikler arasında baş gösteren anlaşmazlıklar ve kendi kamuoyunda yeni savaflara tepki gösterilmesi gibi etkilerle, Ankara Hükümeti ile anlaşma girişimlerine başlamıştı.¹⁶

Türkiye ile Suriye arasındaki sınır ana hatları ile Ankara Anlaşması'nda gösterilmiş; ayrıntıların saptanması için de, bir ay içinde sınır komisyonu kurulması kararlaştırılmıştı. Komisyon ancak Eylül 1925'de toplanabilmiş, "eski yol" tanımı, Lozan sonrası Türk – Fransız yetkililerinden oluşan sınır çizme komisyonu delegeleri masaya oturduğunda tartışmaya yol açmış, sorun çelişen iddialar yüzünden çözülememişti.¹⁷ Bu sırada Suriyeliler, Fransız yönetimine karşı yer yer isyan edince, Fransız hükümeti Türkiye ile sınır işlerini bir an önce düzene koymak istiyordu.¹⁸ Fransız temsilcisi General Serrail'in isyanı bastırmak için uyguladığı şiddet politikası, Avrupa'da seslerin yükselmesine neden olmuştu. Geç de olsa uygulanan politikamın yanlışlığını gören Fransızlar Serrail'i çağırarak, onun yerine gazeteci kökenli bir parlamenter olan Mr. Henry de Jouvenel'i 8 Kasım 1925'te Suriye'ye ilk sivil komiser olarak atamıştır. Fransızlar isyanı bastırmada uyguladıkları askeri tedbirlerin yanı sıra, propaganda ve yayınladıkları askeri beyannameler ile de isyanı önlemeye çalışmışlardır. Zaman zaman bazı liderler hakkında af kararı da çıkararak, isyan birliği parçalanmaya çalışılmıştır. 1926 yılının sonlarına doğru Fransız yetkililer tarafından özel ilgi gösterilmesine rağmen, Türkiye-Suriye sınırında sık sık olayların çıkmasına engel olunamamış, Diyarbakır civarına kadar gelmiş taarruz çeteleri görülmüştür. Fransızlar 1926'da Jouvenel'i de görevden alarak, onun yerine Mr. Henry Ponsot'u atamıştır. Ponsot, 12 Ekim'de Beyrut'a gelerek göreve başlamıştır.¹⁹ Nihayet Türk ve Fransız hükümetleri doğrudan diplomatik girişimlerde bulunarak, 18 Şubat 1926 tarihli "Dostluk ve İyi Komşuluk" sözleşmesini imzaladılar. Anlaşmayı Suriye adına Fransa'nın Ankara Büyükelçisi Albert Sarraut ve Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras imzalamışlardır. Beş protokol ve bir mektubun ekli olduğu antlaşma ile, Türkiye-Suriye sınırı ile ilgili meseleler açıklığa kavuşturulmuştur. Bu sözleşme hem Türkiye-Suriye sınırını

oluşturduğu bu Suriye Devleti'ne 1942 yılında Alevi ve Cebel-i Druz Devletlerinin katılması ile bugünkü Suriye Devleti oluşturulmuştur).

¹⁶ J. L. Gelvin, *Divided Loyalties: Nationalism and Mass Politics in Syria at the Close of Empire*, Berkeley: University of California Press, 1998, s. 132.

¹⁷ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 468, s. 4-11.

¹⁸ Ahmet Ögüray, F. O/371/E4706/44/11, Turkey Annual Report, 1925, M. Hoare'den Sir Austen Chamberlain'e, 11 Ağustos 1926.

¹⁹ Umar, *a.g.e.*, s. 499.

çizmekte, hem de genel olarak iki ülke arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Taraflar aralarındaki anlaşmazlıkları barışçı yollardan çözecek ve taraflardan birine bir saldırı olduğu takdirde diğeri tarafsız kalacaktı. Ancak bu anlaşma 18 Şubat 1926'da parafe edilmekle beraber, Fransa hemen imzaya yanaşmadı. Türkiye ile İngiltere arasındaki Musul anlaşmazlığının çözümünü bekledi. San Remo Antlaşması'nın ruhuna uygun olarak Fransa, Musul meselesinde İngiltere'yi destekliyordu. Türkiye Milletler Cemiyeti kararını kabule karar verince, Fransa da Türkiye ile "Dostluk ve İyi Komşuluk" sözleşmesini 30 Mayıs 1926'da, yani Türk-İngiliz Musul Antlaşması'ndan 6 gün önce imzaladı. Sözleşme 1921 Türk-Fransız Antlaşması'nın ana çizgilerle belirlediği Türkiye-Suriye sınırını açıklığa kavuşturduğu gibi, 1921 Antlaşması'nın kimi hükümlerinin uygulama biçimlerini ayrıntılarıyla saptamış, ayrıca yeni hükümler getirmiştir.²⁰ 15 maddelik sözleşmeye 5 Protokol ile Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın, Fransa Büyükelçisi Mr. Albert Sarraut'ya bir Mektubu ve bir imza Tutanağı ve iki imza Protokolü eklidir. (1) Sayılı Protokol Akdeniz'den Çobanbey İstasyonuna Türkiye-Suriye sınırını belirlerken, (3) Sayılı Protokol Sınırdaki Önlemler'i, düzenlemektedir. Madde 9. (1), b) ile, Sınır çizgisinin hangi noktasından geçeceği saptanmıştır.²¹ Protokol I ile de, 1921 Ankara Antlaşması ile genel hatlarıyla belirlenmiş olan sınır ayrıntılı bir biçimde, gerektiğinde yeni düzenlemeler getirilerek saptanmıştır. Protokol III ile sınır ihlallerinin önlenmesi, Protokol V ile de Pozantı-Nusaybin yolunda askeri taşıma işleri ile ilgili konular ele alınmıştır.²²

1926 Türkiye - Fransa Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması, iki devlet arasındaki bazı sorunları çözmekle birlikte, yeni sorunlar ortaya çıkmakta gecikmedi. Sınırın fiilen nereden geçeceği konusunda ortaya çıkan anlaşmazlık ve özellikle Türkiye kamuoyunda Suriye sınırına ilişkin güvenlik sorunlarının yarattığı tartışmalar sürerken, Fransa Büyükelçisi olarak Ankara'ya gelen Kont de Chambrun'un, iki tarafın çıkarlarını da dikkate alan önerileri çerçevesinde uzlaşma noktaları arandı.²³ 1926 Konvansiyonu, Türkiye-Suriye sınırının kesin olarak belirlenmesi sürecini başlattı. Fransız Diplomatik belgelerinde bu süreç şu şekilde rapor edilmiştir: "30 Mayıs 1926'da Dostluk ve İyi Komşuluk sözleşmesi ile Suriye ve Türkiye ara-

²⁰ TBMM *Zabıt Ceridesi*, Devre II, Cilt 26, s. 184, TBMM Matbaası, Ankara.

²¹ Soysal, *a.g.e.*, s. 293-307.

²² T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı (1923-1934)" *Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl Serisi*, Ankara, 1973.

²³ Yücel Güçlü, "The Controversy Over the Delimitation of the Turco-Syrian Frontier in the Period Between the Two World Wars," *Middle Eastern Studies*, Vol: 42, No: 4, July 2006, s. 641.

sında bir sınır komisyonu kurulmuş, ortak bir karar ile başkanlık, görevi hakemlik yapmak olan Danimarkalı General Ernst'e verilmiştir. Aralık 1927'de komisyonda Nusaybin – Cezire-i İbni Ömer bölgesinin sınırlandırılması konusuna gelince, başkan iki delegasyona eski yol hakkında bir anlaşmaya varıp varamadıklarını sorunca olumsuz yanıt almıştı. Bu yanıtın ardından başkan kendisinin kararını kabul edip etmeyeceklerini sorunca, Fransız delegasyonu onaylamış, Türk delegasyonu ise, başta başkanın karar verme yetkisinin olup olmadığını sorgulasa da, 8 Ocak 1928'de her iki taraftan birinin onayı geçerli olduğu sürece, hakemin yargısının geçerli olacağını tanımıştı,” şeklinde rapor edilmişti.²⁴

10 Ocak 1928'de Komisyon büyük çoğunluğun onayı ile, Eski Yol'u, Fransız delegelerin başta belirlediği yere yakın olan bir çizgide belirlemiş (Servan-Alakamish-Tell-Ibell yolu), ancak Türk delegasyonu itiraz etmiştir. Türk-Fransız Komisyonu, kabul edilen metinlerin uygulanmasında bazı sorunlarla karşılaşmıştı. Özellikle “Eski Yol” olarak geçen eski Roma Yolu'nun yeri konusunda taraflar arasında anlaşmazlık çıkınca, Komisyon Başkanı Ernst, Fransa'nın desteğiyle, 10 Ocak 1928 tarihinde bu “Eski Yol”u takiben sınırı belirlemiş, Türk tarafı ise 11 Ocak itibari ile uluslararası haklara aykırı olduğunu beyan ederek bu kararı tanımadığını açıklamıştır.”²⁵ Problem çözümlenemediği gibi, iki devlet arasındaki iyi ilişkilerin kurulmasını da engellemişti. Türkiye; Suriye sınırının Nusaybin ile Cizre arasından geçen kadim yolun olmasını isterken, Fransa daha doğusundan geçmesini istiyordu. Hudut Kadim yol kabul edilirse; 20 Türk köyü, Türkiye'nin eline geçecek, böylece Cizre'nin kuzeyindeki Kürt yöresi ile Cizre arasındaki ulaşımı kesip, aynı zamanda Fırat nehrinin Irak tarafındaki düz alana Türkiye'nin ileride Irak'a çıkışı kolaylaştıracaktır. Politik açıdan ise Suriye'deki Fransız mandası sona erince, Suriye'nin de dahil olacağı Orta Doğu bloğunu Türkiye oluşturmak istiyordu. Bu sırada sınır konusunun çözüme ulaştırılmasını isteyen Mustafa Kemal, Fethi Bey'i (Okyar), Fransa Büyükelçisi olarak Ankara'ya gelen Kont Charles de Chambrun'a göndererek yeni bir sınır teklifinde bulunmuştu. Bu teklif; Aznavour ve Bavorda bölgesinin Türk tarafına kalmasının iletişim yollarını engelleyeceği, kabul etmeleri durumunda zor durumda kalacakları gerekçesiyle sonuçsuz kalmıştı. Fransız Diplomatik Belgeleri'nde bu husus şu şekilde rapor edilmiştir:

“Türklerin Suriye bölgesinde olmaları ve bizim onları oradan çıkaramıyor olmamız, bizi zayıf konumuna düşürüyor. Bu bölgede yaşayanlar Türklere yakın-

²⁴ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.468, s. 4-11.

²⁵ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.468, s. 4-11, Ek.1.

laşıyor. Ayrıca sınırdaki gerginlik çoğalıyor. Bu sınır meselesi nedeniyle Osmanlı borçlarının ödenmesi ve birçok konu ile ilgili sorunlar yaşıyoruz. Geçen sonbaharda Türk Büyükelçi geldiğinde sınır meselesi için bize, Kergo ile Fırat arasında doğu bölgesinde Ernst'in sınırına uygun, fakat batı bölgesinde Türk taleplerini karşılayan bir bölge teklif ettiler.Yetersiz olduğunu belirttik, fakat anlaşma kapılarını tamamen kapatmadık. Geçen Nisan ayında Ankara'daki büyükelçimiz göreve gelince, Türk Dışişleri Bakanı sınır meselesinin çözümü için yeni bir teklif getirdi. Bu teklif Fethi Bey'inkinden çok daha olumluydu, çünkü Kergo'nun batısında sınırı Barovda'ya taşıyordu. Bu teklif birkaç gün sonra Cenevre'de bulunan Tefvik Rüştü Bey ile Depertmanın Genel Sekreteri Bay Berthelot arasında iki görüşmede ele alınmıştır. Bay Berthelot, Fransız hükümetinin haklı olduğu konusunda tereddütü bulunmamakla birlikte; Türkiye ile ilişkilerin sarsılmasını önlemek adına bir anlaşmadan kaçınılmayacağını" belirtmiştir.²⁶ Nihayetinde Fransa Dışişleri Bakanlığı, 15 Mayıs'ta Türkiye ile bir anlaşma yapılması için şu talimatı vermişti: "Sınır ile ilgili bir anlaşma yapılmalı, 10 Ocak 1928'de Ernst tarafından kararlaştırılan sınır olacak fakat Türkler bu yol üzerinde hakimiyet sağlayabilecek, Türkiye-Suriye arasında karşılıklı olarak İyi Komşuluk Anlaşması imzalanmalıdır." Öngörülen sınır, Fırat ile İzzetin Dağı arasında Doğu bölgesinde Türk teklifini karşılasa bile, Batı bölgesinde tamamen farklıdır. Bu nedenle, Türklerin itirazlarına neden olmuştur.²⁷

1928 senesinde Türkiye-Fransa-Suriye ilişkilerinde en önemli problem Bağdat Demiryolu'nun bir kısmını oluşturan, Yenice, Adana, Fevzi Paşa, Nusaybin hattını ilgilendiren uyuşmazlıktı. Bağdat Demiryolu hattının bir doğrultusu, İskenderun ve Mardin'e ulaştığı gibi Nusaybin'in de ilerisine gidiyordu. Bu hat, 1928'de Fransızlar'ın gözetimi ve denetimi altındaydı. Diğer taraftan Türkiye, Güney-Doğu hududu hususunda çok dikkatliydi. Bundan dolayı Türk-Fransız İlişkileri, Suriye sınır sorunu üzerine odaklanmıştı. Dışişleri Bakanı Tefvik Rüştü Aras üçlü bir görüşmede Türkiye, Fransa ve yarı bağımsız Suriye; İskenderun'un ya tampon bir devlet ya da, özel bir rejimle yönetilen statüyle idare edileceğinin protokolle teminat altına alınmasına kadar, sınırın belirlenmesinin kabul edilmeyeceğini Fransa'ya bildirdi. Bu sırada sınırın Suriye tarafından, Türk tarafı baskınla devamlı taciz ediliyordu. Her iki ülkenin yerel yöneticileri hudut bölgesi kontrol sorununu gözden geçirmek için karma bir komisyon kurdular, ancak bir çözüme ulaşmadan 1928

²⁶ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 468, s. 4-11.

²⁷ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 468, s. 4-11, Ek.2.

yılı sona erdi.²⁸ Bu dönemde Fransa ile Türkiye arasında, Hatay meselesi bulunmaktaydı. İşte bu sebepten Fransa, İngiltere'nin Musul meselesini çözmek için kullandığı yöntemi kullanarak Hatay meselesini kendi lehine çözmek amacıyla, Türkiye'ye yönelik her türlü bölücü hareketi desteklemiştir.²⁹ Türkiye'nin Hatay konusuyla ilgilenmesi karşısında Fransa, Türkiye'ye karşı Kürt ve Ermeni kartını oynamaktan çekinmemiş ve Hoybun'un faaliyetlerini desteklemiştir.³⁰ Bu sırada sınırın nereden geçeceği konusunda ortaya çıkan anlaşmazlık ve aynı zamanda sınır güvenliği ile Türk kamuoyunda ortaya çıkan tartışmalar sürmektedir.³¹ Sınırın belirlenmesi sırasında çıkan pürüzler, Nusaybin-Cizre arasındaki doğu kesimini ilgilendiriyordu.

Suriye sınırı meselesi ile ilgili Türk-Fransız uyuşmazlığı tamamen sona ermemiştir. Son olarak Mustafa Kemal yeni bir sınır çizimi sunması için Fethi Bey'i Chambrun'a göndermişti. Fransız Diplomatik Belgeleri'nde bu husus şu şekilde yer almaktadır: "Bu sınır çizimi Nusaybin'e en yakın üç ya da dört yerleşimi bize bıraktığı için, oldukça kaydedeğer bir gelişmeydi. Hakemlik isteyerek Türkler oldukça iyi oynamışlardır. Eğer reddedersek tezimizin zayıflığını kabul etmiş oluruz, eğer kabul edersek de aleyhimize bir karar olması durumunda şimdikinden daha dezavantajlı duruma düşme ihtimalimiz bulunuyor."³² Sonunda anlaşmaya bağlı olarak Suriye sınırının tespiti konusundaki bazı itilafı noktalar, 22-29 Haziran 1929 tarihli protokollerin imzalanması ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde Türkiye'de baş gösteren yeni Kürt isyanı sırasında, Kürt Hoybun ile Ermeni Taşnak partileri arasında Suriye'de bir yakınlaşma olunca, Türk hükümeti, aralarında Sancak da bulunan sınır bölgesinde yerleşmiş bulunan ve sayıları 70.000 dolayında tahmin edilen bütün Ermenilerin sınırdan uzaklaştırılmasını talep etmektedir.³³

Fransa ve Türkiye sınır bölgesindeki karışıklığı önlemek için 22 Haziran

²⁸ Ahmet Özgiray, "Türk-Fransız İlişkileri (1924-1930)," s. 77, Turkey Annual Report 1928, s. 11.

²⁹ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.466, s. 74, Tribe Sni, 3 Ağustos, 1930.

³⁰ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 466, s. 63, Kamechlie, 3 Temmuz 1930.

³¹ Güçlü, a.g.m., s. 641-657.

³² MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 468, s.4-11.

³³ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 466, s. 84; Deir-Ez-Zor, 14 Ağustos 1930. Stefanos Yerasimos, Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, 6. b.s., s. 188.

1929'da bir anlaşma ve Türkiye - Suriye sınır bölgesinde güvenliğin sağlanması ve Nusaybin ötesinde trafiğin devamlılığı hakkındaki bir deklarasyon ile 29 Haziran 1929'da sınırı geçecek göçebe aşiretlerin denetlenmesine yönelik bir sınır rejimi oluşturan protokol imzalamışlardır. Ankara'daki Fransız Büyükelçiliği tarafından, Fransa Dışişleri'ne gönderilen 8 Kasım 1930 tarihli bir raporda belirtildiği gibi, Türk tarafı; "Ankara'da imzalanan 29 Haziran 1929 tarihli protokole dayanarak, Suriyeli Ermeniler'in, Türk Hükümeti'ne karşı ayaklanma hareketi hazırlığında olduklarını iddia etmiş ve sınır bölgesinden topluca uzaklaştırılmalarını talep etmiştir."³⁴

1930 yılı başında Türkiye ve Fransa aralarındaki sorunların barışçı yollardan çözülebileceğine inanarak, geleneksel dostluğu yeniden kurmak ve uyuşmazlıkların çözümünü işini düzenlemek için tekrar görüşmelere başladılar. Nihayet Cizre ile Nusaybin arasındaki sınır hattının kesin olarak tespiti, uzun görüşmelerden sonra ancak 1930 yılında 3 Şubat tarihli "Türk-Fransız Dostluk, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması" ile mümkün olmuştur. Ardından bunları 3 Mayıs 1930 günü Halep'te imzalanan son protokol izlemiştir. Antlaşma iki devletin ilişkilerinin özelliği ve karmaşık niteliği nedeniyle hem dostluk ve tarafsızlık, hem de uyuşmazlıkların barışçı yoldan çözümüne ilişkin maddeler içermektedir. Antlaşmaya bir de, uyuşmazlığın çözümü sırasında La Haye Adalet Divanı tarafından alınması istenecek "koruyucu önlemler" için bir mektup eklenmiştir. Antlaşma TBMM tarafından üç buçuk ay içinde onaylanmasına karşın, Fransa tarafından bu işlem üç yıldan fazla zaman sonra yapılabilmiş, onay belgelerinin Paris'te 13 Mayıs 1933 günü verişimi üzerine yürürlüğe girebilmiştir. Antlaşmanın 19. maddesi uyarınca, 5 yıllık süresinin dolması yaklaşırken, o sırada Hatay sorunu nedeniyle iki Hükümet arasında oluşan gergin hava içinde, Türk Hükümeti'nin 29 Aralık 1937 günlü bir Notası ile tek yanlı olarak bozulmuştur.³⁵ Bu arada Fransa'nın Suriye üzerindeki manda yönetimini sürdürmesi zora girmiş ve Halk Cephesi Hükümeti'nin iktidara gelmesiyle, 9 Eylül 1936 yılında Suriye temsilcileriyle bir Dostluk ve İttifak Antlaşması parafe etmiş ve bu Antlaşma ile Fransa, Suriye'ye üç yıl içinde bağımsızlık tanımayı yükümlenmiştir.³⁶

³⁴ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 468, s. 151, Ankara, 3 Kasım 1930.

³⁵ Soysal, *a.g.e.*, s. 388.

³⁶ Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918-1990)*, İmge Yayınları, Ankara, 1989, 3.b., s. 55.

4. 29 Mayıs 1937 Antlaşması ve Sınırlar

Bu tarihten sonra Türkiye-Suriye ilişkilerini Hatay meselesi şekillendirmiştir. Türk Hükümeti, Paris Büyükelçisi Suat Davaz aracılığı ile, Fransa Dışişleri Bakanı Delbos'a 9 Ekim 1936'da verdiği Notada, Sancak sorununun çözümünü resmen ortaya atmıştı. Çözüm arayışları devam ederken, Sancak'ta olaylar çıkmış, Türk kamuoyu tepki göstermeye başlamıştır. İnönü Fransa'ya, Atatürk'ün kararlılığını Paris Büyükelçisi Suat Davas aracılığı ile bildirmiştir. Milletler Cemiyeti tarafından verilmiş manda yetkisinin bölünmezliğinden yola çıkan Paris, Ankara'ya konuyu Milletler Cemiyeti'ne götürme tavsiyesinde bulunmuş, Türkiye de kabul etmiştir.³⁷ Konu Türkiye ile Fransa arasında diplomasi yolu ile tartışılırken Atatürk; 1 Kasım 1936'da TBMM açılış konuşmasında, Sancak sahibinin Türkler olduğunu ve bu sorunun Türkiye ile Fransa arsında tek uyuşmazlık konusu olup, çözümlenmesi gerektiğini ifade etmiştir³⁸ 5 Ocak 1937'de Atatürk üç günlük güney seyahatine çıkmış, Eskişehir'de kendisine katılan Başbakan İsmet İnönü ve Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak ile görüşerek, durumu tartışmıştır. Milletler Cemiyeti kararı gereğince, 25 Şubat 1937'de oluşturulan bir komite, Türkiye ve Fransa tarafından sunulan tasarıları göz önünde bulundurularak 15 Mayıs'ta statüyü, anayasayı ve Sancak'ın sınırlarını kapsayan bir rapor hazırlamıştır. Sancak statüsü ve anayasanın ekli olduğu Uzmanlar Komitesi raporunda, Sancak'ın o günkü yönetsel çevresine göre tanımlanmış, Türklerin çoğunlukta olduğu Bayır, Bucak ve Hazne kasabalarını dışarıda bırakmıştır.³⁹ Resmi dil olarak Türkçe yanında Arapça resmi dil olarak kabul edilmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda Sancak üzerinde birçok noktada mutabakata varılmış ve iki devlet arasında Cenevre'de, 29 Mayıs 1937'de Sandler Raporu kabul edilerek, Sancak Ayrı Varlığının Kuruluşuna Dair Antlaşma (éنتité distincté) imzalanmıştır. Antlaşma ile Sancak'ın, statüsü, anayasası belirlenmiş, Sancak'ın milli bütünlüğü teminat altına alınarak, yeni Türkiye - Suriye sınırı tespit edilmiştir.⁴⁰ 14 Haziran 1937 günü TBMM tarafından bir yasa ile onaylanan bu bağtılardan birinci antlaşma, Sancağın toprak bütünlüğünün

³⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1993, 9.b.s., s. 343.

³⁸ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Top: Nimet Arsan, C.1.3. B., Ankara, 1981, s. 392.

³⁹ İsmail Soysal, "Hatay Sorunu ve Türk-Fransız İlişkileri (1936-1938)", *Belleten* Cilt XLIX, Sa.193, Nisan 1985, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, 1.bs., s. 81.

⁴⁰ Mehmet Gönlübol, Cem Sar, *a.g.e.*, s. 131.

güvence altına alınmasını, ikinci anlaşma, tarafların 3 Mayıs 1930 Son Sınır Protokolü ile saptanmış olan Türkiye-Suriye sınırını kesin olarak tanıdıklarını ve onun dokunulmazlığını güvence altına aldıklarını, ülkeleri üzerinde birbirine karşı kıskırtmaları önleyeceklerini, açıklıyordu.

5. Türkiye - Suriye Sınır Sorununun Çözümü

Milletler Cemiyeti Konseyi, Hatay'daki yeni rejimin 29 Kasım 1937'de uygulanmasına karar vermiş olmasına rağmen ilan edilmemiştir. Fransa'nın bu tavır üzerine Türkiye, verdiği notalarla durumu protesto etmiş ve 1930 tarihli Türk-Fransız Dostluk Antlaşmasını feshettiğini bildirmiştir. 14 Aralık 1937'de toplanan Bakanlar Kurulu, güney sınırlarında alınacak askeri tedbirlerle ilgili bir kararnameyi kabul ederek hazırlıklara başlamıştır.⁴¹ 1938 yılından itibaren Avrupa'da uluslararası ilişkilerin iyice gerginleşmeye başlaması ve savaş tehlikesinin yaklaşması, Sancak konusunda yapılan görüşmelerde Fransa'yı Türkiye'nin haklarını teslim mecbur bırakmıştır. Türkiye ile 20 Haziran'da görüşmelere girişmiş ve 3 Temmuz 1938'de Antakya'da bir Askersel Anlaşma ve ertesi gün Ankara'da yeni bir Dostluk Antlaşması bağitlanmıştır.

1938 Ağustos'unda yapılan seçimler sonucunda Sancak'taki Türk topluluğu, Sancak Meclisi'nde 40 milletvekilliğinden 22'sini elde etmiş, Eylül'de de Sancak 'Hatay Devleti' adını almıştır. Hatay Devleti bir yıl kadar bağımsız kaldıktan sonra, 29 Haziran 1939'da meclisin oybirliği ile karar üzerine Türkiye'ye katıldı.⁴² Bu sırada Fransa'nın Beyrut Yüksek Komiseri Puaux, Türkiye'nin Hatay ve Suriye'de tahriklerde bulunduğu iddiası nedeniyle, Türkiye'ye karşı tavrı almıştı. Fransız Parlamentosunun bir kısım üyeleri de onunla aynı görüşü paylaşmakta iken, Fransa'nın Ankara Büyükelçisi René Massigli Türkiye ile uzlaşma yanlısıdır. Hatay'ın karşılığı alınmak şartı ile Türkiye'ye bırakılması doğrultusunda hükümetine tekif getirmiş, ancak Fransa Dışişleri bu konuda kararsızlık içindedir. Bunun üzerine M. Massigli Şubat 1939 başında konuyu görüşmek üzere Paris'e gitmişti. M. Massigli, Avrupa'nın o sıralarda içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde Dışişleri Bakanı George Bonnet'in aksine, Türk-Fransız ittifakının önemini kavrayan bazı önde gelen askeri yetkililerin bulunduğunu görmüştü.

⁴¹ Hamit Pehliyanlı, Yusuf Sarımay, Hüsamettin Yıldırım, *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, ASAM Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, 1.b.s., s. 85.

⁴² Sander, *a.g.e.*, s.56.

Savaş rüzgarlarının Avrupa’da esmeye başladığı bir ortamda George Bonnet’in, René Massigli’nin görüşüne yaklaştığı görülmektedir. Bu ortamda 28 Nisan 1939’da René Massigli’e gönderdiği bir telgrafta, Türkiye ile anlaşılması gerekliliğini vurguladı. Fransa’nın Türkiye lehine vaziyet alması üzerine 23 Haziran 1939’da, Ankara’da Türkiye Dışişleri Bakanı Saraçoğlu ile René Massigli arasında Hatay’ın Türkiye’ye katılmasını içeren “Türkiye ile Suriye Arasında Toprak Sorunlarının Kesin Çözümüne İlişkin Antlaşma” imzalandı. 13 Temmuz’da yürürlüğe giren Antlaşma, Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ve Fransa’nın Ankara Büyükelçisi René Massigli tarafından imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Milletler Cemiyeti sınır komisyonununun 19 Mayıs 1939’da belirlediği Hatay Devleti sınırları Türkiye-Suriye sınırı olarak kabul edilmiştir. Antlaşmanın 1. maddesi; “Fransa, 30 Mayıs 1926, 22 Haziran 1929 ve 3 Mayıs 1930 günlü Protokollerle belirlenen sınırın düzeltilmesini, kendi bakımından, kabul etmektedir. Buna göre; Karasu’nun şimdiki sınırı kestiği yerden 230 sayılı taş dek sınır, 19 Mayıs 1939’da Antakya’da imza edilen Protokolde belirlenmiş bulunan çizgiye uyacak biçimde, toprak üzerinde saptanacaktır. 17 ve 27 sayılı sınır taşları arasındaki Gömid Köyü bütünüyle Türkiye’ye bırakılacak ve sınır çizgisi 224 sayılı taştan, Yenişehir-Antakya yolunu Türkiye topraklarında bırakarak, doğruca 230 sayılı sınır taşına varacaktır; 419 sayılı sınır taşından Askorane’nin yaklaşık 1200 metre güney-batısında bir noktaya dek kuzey-doğu doğrultusuna uzanacak, buradan Askorane ve Kocakayrak’ın doğusundan geçerek, Kocakayrak’ın yaklaşık 1 km. kuzey-batısındaki bir noktaya dek kuzeye doğru uzanacaktır. Sınır, bu noktadan başlayarak, Şato Harabesinin yaklaşık 1 km. kuzeyinde bulunan bir noktaya dek batıya doğru uzanacak ve oradan güney-doğuya giderek – Şato Harebesinin batısında- 1010 sayılı tepeye erişecektir; bundan sonra güney-batı doğrultusunda Başorta kuzeyinde, Karaduran Deresine ulaşan derenin yatağını ve sonra da Karaduran Deresini izleyerek denize varacaktır. Anlaşmada sözü geçen üç bölgede 19 Mayıs 1939 günü çalışmalarını bitirmiş olan Komisyon, yeni sınır çizgisini toprak üzerinde saptamakla görevlendirilecektir.”⁴³Aynı gün Paris’te “Karşılıklı Yardım Bildirisi” imzalanmış; Hatay Devleti’nin kesin sınırları, Hatay halkının statüsü ile ilgili hükümler bu bildiriye yer almıştır.

⁴³ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 470, s. 83-84, 23 Haziran 1939, Ek.3.

1939 Eylülünde Hitler Almanya'sının Polonya'ya saldırmasıyla II. Dünya Savaşı başlamış ve buna karşı çıkan İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmesiyle genişlemiştir.⁴⁴ Bu ortamda 19 Ekim 1939'da "Türkiye, İngiltere ve Fransa Arasında Karşılıklı Yardım Antlaşması" imzalanmıştır.⁴⁵ Bu anlaşmaya göre; bir Avrupa devletinin saldırısı ile başlayan, İngiltere ve Fransa'nın katılacakları bir savaş Akdeniz'e yayılırsa Türkiye, İngiltere ve Fransa'ya yardım edecekti. İttifak sonrası yapılan iktisadi ve mali anlaşmalar ile, Türkiye bu dönemde büyük oranda maddi yardım ve savaş malzemesi temin etti. Bundan sonra taraflar arasında askeri ve teknik konularda görüşmeler başladı.⁴⁶

Hatay Devleti sınırlarını tespit etmek için kurulan Türk-Fransız heyeti 4 Kasım'dan itibaren çalışmalarına başlamıştı. Fransa Sınır Belirleme Delegasyonu Başkanı Yarbay Malatre 18 Temmuz 1939 tarihinde, Fransa Büyükelçisi'ne acil olarak görülecek notu ile, "Kessab Bölgesinin sınır belirlenmesi ile ilgili Ankara Anlaşması'nda belirtilen yerlerin, topografik bilgilerinde yenileme talep ettiğini, çünkü Kessab bölgesinde sınır çalışmaları başladığında kullanılan harita ile gerçek arasında farklar olduğunu farkettiğini, ekteki harita üzerinde kırmızı ile, anlaşmada belirlenen noktaları işaretlediğini, kopya kağıdına siyah ile yeni noktaları belirttiğini, noktalar karşılaştırılınca bazı farklar olduğunu gördüğünü, topografik incelemenin yapılarak anlaşmanın buna göre düzeltilmesi ya da haritayı olduğu gibi kabul etme hususundaki kararını sormaktadır. Delegasyonun, Kessab Bölgesinin sınır belirlenmesi önerisi şudur:

I) Askoran ve Godja Kairaq, aslında haritanın belirttiğinden daha batıda yer almaktadır. Kessab'ın ekili topraklarının büyük bir bölümü Türk topraklarında bulunmaktadır.

II) 419 noktası Askoran'ın güneydoğusunda 1200m. noktası, 419 sınırı Lazkiye-Antakya büyük yolu üzerinde ve Kessab yolunu teğet geçer. Türk delegasyonunun istediği gibi Askoran'ın güney doğusuna 1200 m. noktası batıya doğru 200 m. çekilirse, sınır tarafından kesilecektir.

⁴⁴ Lidell Hart, II. Dünya Savaşı Tarihi I., çev. Kerim Bağnaçık, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, 3. bs., s. 35.

⁴⁵ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 470, s. 85-86, 23 Haziran 1939.

⁴⁶ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C.I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, 6.b.s., s. 271.

III) Kessab harita üzerinde, Harap Şato ile belirtilen yerdedir. Harap Şato, haritada belirtilen kuzey-doğu yönünde 2 km. uzaklıktadır.

IV) Bu bölgede yeni sınırın Djebel Akra'dan geçmesi, Türk delegasyonuna kabul ettirmesi zor bir durum olacaktır. Anlaşmalarda belirtilmiş olan sınır, gerçekten de bu dağ geçidinin kuzeyindedir. Bütün bunlara dayanarak, Askorane bölgesi dışında sınırın gerçekleştirilemez olduğunu bize gösterir.

Gerçekleştirmek için iki yöntem olabilir;

a) Kessab bölgesinin topografik incelemesini yaptırmak ve gerçek doğru haritalar üzerinde yeni maddeler yazmak, bunun için bir ay ve Türk-Fransız personel gerekmektedir.

b) Kessab'ın sınırlarını şimdi olduğu gibi bırakmak ve teknik uzman görevlendirmek. Bachourte'ü besleyen kaynak şu an Mursalek'te bulunmaktadır ve büyük ihtimalle Bachourte boşaltılmalıdır."⁴⁷

29 Temmuz 1939 tarihinde Beyrut'taki Yüksek Komiserlik, Sancak'taki sınırların belirlenmesi ile ilgili çalışmaların tekrar 1 Temmuz'da başladığını ve sınır çizgisi ile ilgili değişiklikleri şu şekilde bildirmektedir: "Guemit Köyü'nün tamamını, Yenişehir ile Antioche (Antakya) arasındaki yolu Türk bölgesine bırakmak, Sancağın güneyinde, Kessab, Askoran Köyü ve Godja Kairaq Köyü'nü Suriye bölgesine bırakmak. Türkler taleplerinde esneklik sağlamıyorlar, Bu nedenle orta yol bulmak için çalışmaları tekrar başlattık."⁴⁸ Ankara'daki Fransa Büyükelçisi'nin, Beyrut'taki Yüksek Komiser'e 29 Temmuz 1939 tarihinde gönderdiği telgraftan, bölgedeki gelişmeleri sürekli takip ettiği anlaşılmaktadır. Cevap telgrafında ise şu bilgiler yer almaktadır: "Albay Malartre ve M. Roux'nun, Kessab bölgesinin sınır çizimi ile ilgili Dışişleri Bakanlığı ile yaptıkları görüşmeler sonucunda, Bay Açıkalin Askorane kilisesinin Suriye toprağında kalmasını kabul ediyor izlenimini verdi. Daha sonra her hangi bir değişiklik kabul etmeyeceklerini bildirdi."⁴⁹

Fransa'nın Türkiye Büyükelçisi Massigli, sınır ile ilgili tüm detayları

⁴⁷ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.472, s. 188-189, Douz Agatch, 18 Temmuz 1930.

⁴⁸ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.472, s. 190-191, Douz Agatch, 18 Temmuz 1930.

⁴⁹ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.472, s. 195, Beyrut 29 Temmuz 1939.

Fransa Dışişleri'ne rapor etmektedir: “Kessab meselesi nedeniyle yapılan toplantıda General Voirin ve M. Puaux, Teknadjouk kaynağı ile ilgili Türkler'e M. Puaux'nun çözüm önerilerini kabul ettirmeye çalışmış ancak 26 Eylül tarihinde gerçekleşen toplantıda kabul etmelerine rağmen, Türkler'in kaynağı 300 metre yerine, 500 metre güneye alınmasını istemelerinden dolayı bir sonuca ulaşamamıştır. Toplantılarda kullanılmış olan haritalar Askoran Kasabası'nın bir bölümünü içermemekte, oysa anlaşmaya göre, sınırın bu kasabanın doğusundan geçeceği için bu kısmı içermesi önem arz etmektedir.”⁵⁰ Bölgeden gönderilen 8 Kasım 1939 tarihli raporda anlaşmazlık konuları şu şekilde sıralanmaktadır: “23 Haziran 1939 tarihli Suriye ve Türkiye arasındaki toprak sorunun çözülmesine dair ön görüşmeler, Kessab bölgesindeki sınır çizgisini belirler. Komisyon öngörülen sınırı detaylı bir şekilde anlatmaya çalıştı ama Türk ve Fransız üyelerin metni farklı yorumlamalarından dolayı, özellikle “harap şato” yerinin belirlenmesinde bunu başaramadı. Ayrıca yapılan araştırmalara göre; Teknadjouk pınarı, Kessab vatandaşları için önemli bir su kaynağı. Bu kaynak, Türkler için yalnızca sürülerini sulamaları için gerekli oluyor” denilmektedir.⁵¹ Yüksek Komiser Puaux Ankara'daki Fransa Büyükelçiliğine gönderdiği raporda, Teknadjouk Kaynağı sorununu şu temeller üzerinden tekrar gözden geçirmeyi önermektedir:

1. Teknojuk kaynağı, sınır çizgisinin kaynağın güneyinden 150 ila 200 metre uzağından geçmesi şartı ile, Türklere bırakılabilir.

2. Kessab halkı, yaz mevsiminde 6 ay boyunca suyu kullanabileceklerdir.

3. Askoran'ın doğusundaki bahçeler, Kessab halkına bırakılmalıdır. Bu durum, bahçelerin Suriye topraklarına bırakılmasını öngören sınır çizgisini gerektirmektedir.

Bu üç şart birbirinden ayrılamaz.⁵²

Yüksek Komiser Puaux, Kessab olayının çözümlenebileceği, önerdiği koşulları Fransa Dışişleri Bakanlığına sunmaktadır:⁵³

⁵⁰ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 473, s. 208-209. Ankara 9 Ekim 1939.

⁵¹ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 474, s. 44-51, 8 Kasım 1939.

⁵² MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.476 s. 43-44, Beyrut 11 Mart 1940, Ek.4.

⁵³ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 476, s. 80-82, Beyrut 19 Mart

1. 116 trigonometrik noktası sorunu:

Haritada bildirilen 1010 numaralı kıyı, 116 trigonometrik noktasına uymamaktadır. Bu konuda Türk teklifini değerlendirebiliriz. (134 numaralı telgrafta iliştilirilmiş haritada siyah kalemle bildirilmiştir, 116 trigonometrik noktasının, güneydoğusuna 700 metre uzaklıkta)

2. Bachourte sorunu:

134 numaralı telgrafta iliştilirilmiş harita, Bachourte sorunu ile ilgili bilgi vermemektedir. Fransız delegasyonunun, 23 Ağustos 1939' da ortaya koyduğu ve bir kopyasının Ankara'daki Büyükelçiliği'nde bulunan harita ile tamamlanması gerekmektedir. Her koşulda, bu sınırın, ortak bir karar ile, bu bölgedeki kişilerin yaşayabilecekleri kadar uzaklıktan geçmesi gerekmektedir.

3. Askoran Kilisesi'nin doğu sınırı sorunu:

Bu bölgede yaşayan insanların topraklarını muhafaza etmek amacıyla, sınırın, Askoran kilisesinin 1000 metre doğusundan geçmesi gerekmektedir.”

Tüm gelişmeler sonunda gelinen noktada Fransa'nın Ankara Büyükelçisi René Massigli; Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun Türk-Fransız Deklarasyonu'nun George Bonnet ile Suat Davaz arasında Paris'te, Hatay Anlaşmasının da kendisiyle, Massigli arasında Ankara'da imzalanması önerisini Dışişleri Bakanı Bonnet'e iletmış ve öneri kabul edilmişti. Fransa – Türkiye arasındaki sınır sorununun uzlaşma yoluyla çözülecek adımlar atılmaya başlamıştır. 21 Mart 1940'da Fransa'nın Ankara'daki Büyükelçisi Massigli, Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği telgrafta sınır protokolünün tamamlandığını ve Konvansiyonun 28-29 Mart 1940'da imzalanabileceğini bildirmektedir.⁵⁴ Fransa Dışişleri Bakanı'nın 22 Mart 1940 tarihinde, Ankara'daki Fransa Büyükelçiliği'ne ve Beyrut'taki Yüksek Komiserliğe gönderdiği telgrafta; “Var olan müzakereden faydalanarak, 23 Haziran 1939 uzlaşmasının neden olduğu sorunları çözüme yoluna gitmeliyiz” demektedir.⁵⁵ M. Massigli 22 Mart 1940 tarihinde, Türkiye-Suriye Sınır Anlaşması'nın imzalanması

1940, Ek.5.

⁵⁴ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 476, s. 92-96, Ankara 21 Mart 1940.

⁵⁵ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 476, s. 106, Paris 22 Mart 1940.

için Yüksek Komiser Gabriel Puaux'yu Ankara'ya göndermiştir.⁵⁶ Ardından Fransa Dışişleri Bakanlığı, 29 Mart 1940'da Fransa'nın Ankara Büyükelçisi'nin ve Yüksek Komiser Gabriel Puaux'nun, anlaşmaları imzalama yetkilerini bildirmektedir.⁵⁷ 22 Nisan 1940 tarihli Protokol Servisine gönderilen Not ile: "30 Mart 1940 tarihinde Bay Massigli, Bay Puaux'nun Ankara'da, Bay Saraçoğlu ile "Türkiye ve Suriye Arasında İyi Komşuluk ve Dostluk Konvansiyonunu" imzaladığını bildirmektedir.⁵⁸

Sonuç

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmesi kararlaştırılan Mondros mütarekesi, Türkler açısından ileride oluşturulacak siyasi sınırların bir göstergesidir. Suriye sınırı, bir başlık altında ancak, biri Hatay'ın ötesinde Dicle'ye kadar uzayıp giden Suriye sınırı ve diğeri Hatay sorunu olarak iki kısımdan oluşan bir sorundu.

20 Ekim 1921 Ankara Anlaşması çerçevesinde Türkiye ile Fransız mandası altındaki sınır, Türkçe ve Arapça ekseninde belirlenirken İskenderun Sancağı, Antakya – Suriye sınırları içinde, Anlaşmanın 7. maddesi ile özel bir statüde olacağı kaydedilmiştir. Lozan Barış Antlaşması'nda, "20 Ekim 1921 günü yapılan Fransa – Türkiye Anlaşması'nın 8. maddesinde tanımlanan sınır" olarak tanımlanmış ve Lozan'da çözümlenemeyen konular arasında yer almıştı. 1921 Anlaşması'nın tanımlanması ise, "eski yol" tanımından ibaretti. Görüşmeler başlayınca, Türk ve Fransız tarafının " eski yol" ibaresinin farklılık arz ettiği; Türk tarafı güneyden geçen kervan yolunu kastederken, Fransız tarafının kuzeyden geçen Roma yolunu kastettiği ortaya çıkmıştı. Kuzey yolu kabul edildiğinde Türkiye'nin toprak kaybı sınırın büyüklüğüne göre çok fazla olacaktı. Tartışmalar 1930'lu yılların sonuna kadar devam etmiş, sonunda Türk tarafının görüşüne yakın bir sınır çizilmişti.

Kurtuluş Savaşı sırasında Güney Cephesi içinde yer alan Hatay ise, sorunun diğer kısmını oluşturmaktaydı. Hatay Misak-ı Milli sınırları içinde kalmasına rağmen, o günkü şartlar içinde 1921 Anlaşması ile Fransa'ya bırakılmış, ancak özel bir statü tanınmıştı. Fransa'nın Suriye'de manda yönetimine son vermesi kara-

⁵⁶ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 476, s. 108, Ankara 22 Mart 1940.

⁵⁷ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 476, s. 136, Paris 29 Mart 1940, Ek.6.

⁵⁸ MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol. 476, s. 255, 22 Nisan 1940, Ek.7

ından sonra, bu konuya özel bir önem veren Atatürk, Sancak sorununun kesin bir çözüme ulaştırmanın zamanı geldiğine inanmıştı. Avrupa’da siyasal konjonktür buna elverişli idi. Türkiye 1936 Montreux Sözleşmesinden beri, uluslararası arenada önemli bir yer edinmişti. Türk- Sovyet Dostluk ve İşbirliğinin yanısıra, Türk- İngiliz dostluğu da geliyordu ve Türkiye – Fransa arasındaki sorunların çözümünde İngiltere başlıca rolü üstlenecekti. Sorun 23 Haziran 1939 Türk-Fransız deklarasyonu ile ve ardından, 30 Mart 1940 tarihinde “Türkiye ve Suriye Arasında iyi Komşuluk ve Dostluk Antlaşması” imzalanarak sonuçlandırılmıştır.

Türkiye – Suriye sınırı meselesi, Ortadoğu’da sınırların nasıl çizildiğini gösteren en iyi örneklerden birisidir. “Türkiye – Suriye Sınırı” sorununun çözüme ulaşmasında; Türkiye’nin Kurtuluş Savaşında kazandığı başarı, Atatürk’ün kararlı tutumu, o dönemdeki dünya konjonktürünün iyi takip edilmesi ve Türk tarafının uluslararası politikada diplomasiyi ustaca kullanması etkili olmuştur.

KAYNAKLAR

Fransız Dışişleri Bakanlığı Arşivi

MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.468, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934

MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.470, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934

MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.472, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934

MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.473, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934

MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.474, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934, s.245-246 MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.476, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dos-

sier Général 1930-1934

MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.476, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934

Kitaplar

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (1914-1980), Cilt I. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1993

Atatürk, Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk* C.3, Vesika 220, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1981

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Top: Nimet Arsan, C.1, 3.B., Ankara , 1981

Fromkin, David, Britain, *France and the Diplomatic Agreements in The Creation of Iraq, 1914-1921*, ed. R.S. Simon, E.H.Tejririan, New York NY: Columbia University Press, 2004

Gönlübol, Mehmet; Sar, Cem, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993

Hart, Lidell, *II. Dünya Savaşı Tarihi I.*, Çev. Kerim Bağrıaçık, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000

Gelvin, J.L., *Divided Loyalties: Nationalism and Mass Politics in Syria at the Close of Empire Berkeley*: University of California Press, 1998

Koçak, Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C.I. İletişim Yayınları, İstanbul, 2012

Kürkcüoğlu, Ömer - Erhan, Çağrı “*Türkiye-Suriye Sınırı*”, Yaşayan Lozan, ed. Çağrı Erhan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 2003

Meray, Seha L., *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler*, Takım I, C.I, kitap 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993,

Oral Sander, *Siyasi Tarih, 1918-1994*, 9. Baskı, İmge Yayınları, Ankara, 2001,

Osman Umar, Ömer Osman, *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2004

Öymen, Onur, *Silahlı Savaş, Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007

Pehlivanlı, Hamit, Sarımay Yusuf, Yıldırım Hüsamettin, *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2001

Soysal, İsmail *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000

Stefanos Yerasimos, Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı (1923-1934)*, Ankara:”-Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl Serisi, 1973

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, Cilt 26

Yalçın, E. Semih, *Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti*, Berikan Yayınları, Ankara, 2010

Yavuz, Bige, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Fransız Arşiv Belgeleri Açısından (1919-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994

Makaleler

Özgiray, Ahmet, F. O/371/E4706/44/11, *Turkey Annual Report*, 1925, M. Hoare'den Sir Austen Chamberlain'e, 11 Ağustos 1926

Özgiray, Ahmet Türk Fransız İlişkileri (1930-1938), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/egetid/article/view/5000135399>

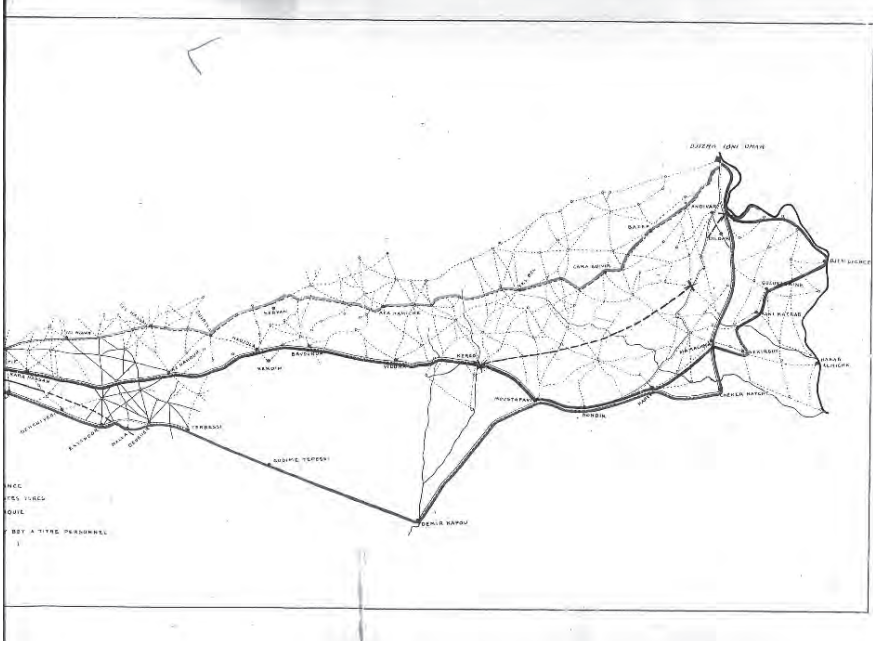
Özgiray, Ahmet, Türk-Fransız İlişkileri (1924-1930), *Turkey Annual Report* 1928

Soysal, İsmail, “Hatay Sorunu ve Türk – Fransız İlişkileri (1936-1939), *Bellekten* Cilt: XLIX, s. 193, Nisan 1985, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000

Eskander, Saad, “Britain's Policy in Southern Kurdistan: The Formation and the Termination of the First Kurdish Government; 1918-1919” *British Journal of Middle Eastern Studies* 27 (2

Güçlü, Yücel, “The Controversy Over the Delimitation of the Turco-Syrian Frontier in the Period Between the Two World Wars,” *Middle Eastern Studies*, Vol: 42, No:4, July 2006,

EK-2: Türkiye Suriye Sınırı (1921) Topografik Belgesi

Kaynak: MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.468, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934, s.2

Harita Ölçeğinde Yukarıdan Aşağıya Sıralanan Hatlar:

- Fransa Tarafından Geri Alınan Hat
- Türk Birliklerinin İşgal Ettiği Hat
- Türkler Tarafından Geri Alınan hat
- Fethi Bey Tarafından Önerilen Hat

PROCESSIONNEL

Le présent article a été ratifié par le Parlement le 20 mai 1934, les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

1. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

2. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

3. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

4. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

5. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

6. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

7. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

8. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

9. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

10. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

11. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

12. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

13. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

14. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

15. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

16. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

17. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

18. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

19. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

20. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

PROCESSIONNEL

Le présent article a été ratifié par le Parlement le 20 mai 1934, les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

1. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

2. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

3. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

4. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

5. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

6. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

7. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

8. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

9. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

10. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

11. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

12. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

13. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

14. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

15. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

16. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

17. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

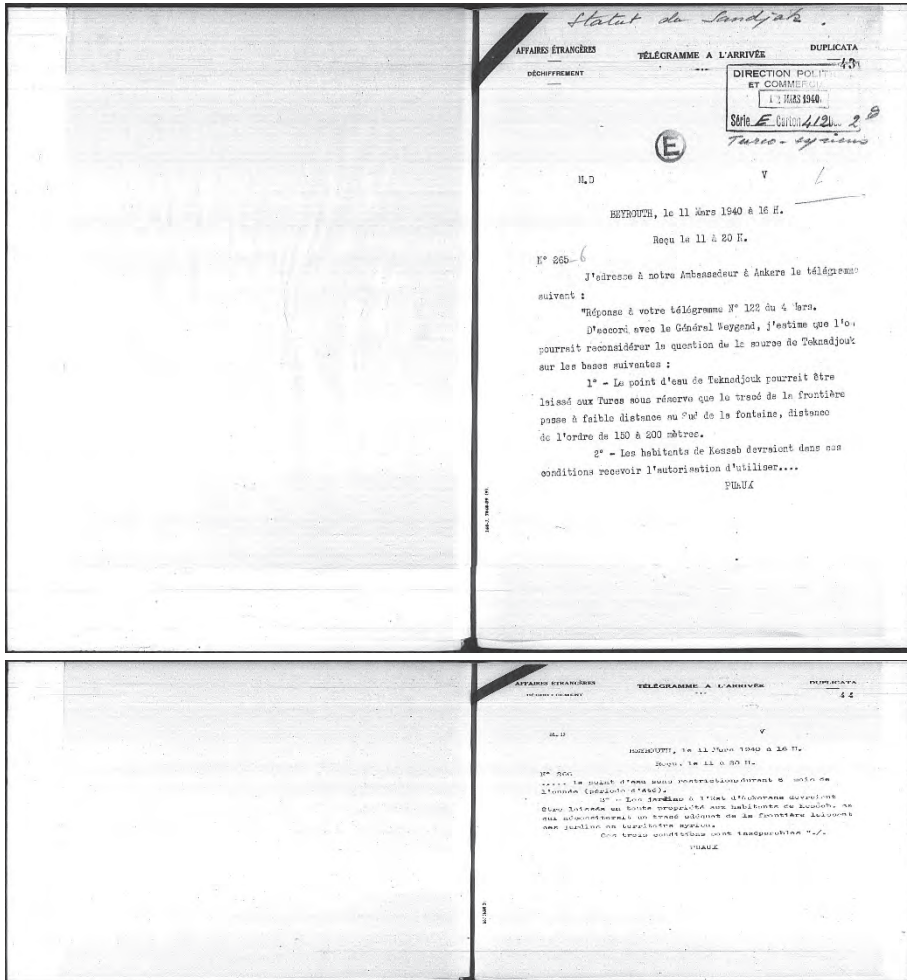
18. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

19. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

20. - Les deux parties contractantes ont convenu de ce qui suit :

Kaynak: MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.470, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934, s. 83-86

EK-4:

Kaynak: MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.476, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934, s.43-44

EK-5:

Statut du Sandjak d'Alexandrette

AFFAIRES ÉTRANGÈRES TÉLÉGRAMME A L'ARRIVÉE 80
 DÉCHIFFREMENT DUPLICATA

L *E HLR R* A/H

BEYROUTH, le 19 Mars 1940 - 12 heures
 reçu le 19 à 17 heures 30

N° 305 *a7* (E) *k.*

Réponse à votre télégramme N° 154 et 156.

D'accord avec le Général Weyand je vous indique ci-après les conditions sur la base desquelles pourrait être réglée l'affaire de Kessab.

1°) Question du point trigonométrique 116.

Il est avéré que la cote 1010 indiquée sur la carte inexactement ne saurait correspondre au point trigonométrique 116. On peut admettre à ce sujet la proposition faite (point indiqué en noir sur la carte jointe au télégramme 134, situé à 700 mètres environ au Sud Est du point trigonométrique 116).

FINIX

AFFAIRES ÉTRANGÈRES TÉLÉGRAMME A L'ARRIVÉE 81
 DÉCHIFFREMENT DUPLICATA

L A/H

BEYROUTH, le 19 Mars 1940 - 12 heures
 reçu le 19 à 17 heures 30

N° 306 *k.*

2°) Question de Bachourte.

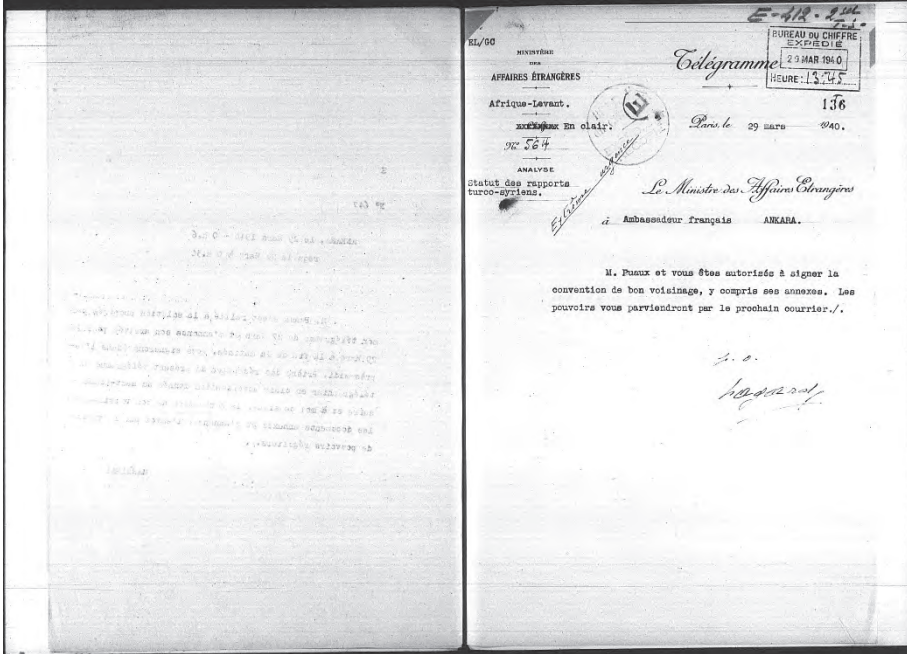
La carte jointe au télégramme 134 ne permet pas d'émettre en connaissance de cause une opinion exacte sur la question de Bachourte. Il serait nécessaire de compléter cette carte dans cette région d'après celle établie le 23 août 1939 par la Délégation Française dont un exemplaire existe à l'Ambassade de France à Ankara. En tout état de cause la frontière doit passer au nord de Bachourte à une distance suffisante pour permettre aux habitants de ce village de vivre, distance qu'il conviendrait de fixer à un commun accord.

FINIX

	APFAMES ÉTRANGÈRES	TELEGRAMME A L'ARRIVÉE	S2 DUPLICATA
	DÉCOUPEMENT		
	L		A/B
	BEYROUTH, Le 19 Mars 1940 - 12 heures reçu le 19 à 17 heures 50		
	N° 307		A
		
	3°) Question de la frontière à l'Est de la Chapelle d'Askourne.		
	Il conviendrait que la frontière passât à 1.000 mètres (environ) à l'Est de la Chapelle d'Askourne en vue de permettre aux habitants de ce village de conserver la possession de la plus grande partie de leurs terres.		
	Communiqué AMK.184 N° 63 à 65./.		
			PUEUX

Kaynak: MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.476, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934, s.80-82

EK-6:

Kaynak: MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.476, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934, s.136

EK-7:

	<p><i>Remise directement E-412-2106</i></p> <p>12/11. MINUTE EXPÉDIE</p> <p>Direction Politique Afrique-Levant.</p> <p>URGENT</p> <p>22 avril 1940</p> <p>255</p>
	<p>NOTE pour le service du Protocole.</p> <p>-----</p> <p>Le 30 mars dernier, M. Massigli et M. Poux ont signé à Ankara avec M. Saracoclu une convention d'amitié et de bon voisinage entre la Syrie et la Turquie. Nos deux plénipotentiaires ne se trouvant pas munis des pouvoirs d'usage, il fut entendu que ceux-ci seraient envoyés ultérieurement à notre ambassadeur, qui les déchargerait avec ceux du plénipotentiaire de l'autre partie.</p> <p>La sous-direction d'Afrique et Levant aurait gré au service du protocole de bien vouloir établir d'urgence l'acte en question ./.</p>

Kaynak: MAE, Archive Diplomatique Levant 1918-1940, Syrie-Liban, Vol.476, Direction Des Affaires Politiques et Commerciales, E 411-2 Politique Extérieure Relations avec La Turquie: Dossier Général 1930-1934, s.255